

Marian Lech Klementowski (1943–2013)

Profesor nadzw. UMCS dr hab. Marian Lech Klementowski urodził się 19 kwietnia 1943 r. w Ustianowej w powiecie Ustrzyki Dolne. Pochodził z rodziny inteligenckiej – ojciec jego był sędzią, a matka nauczycielką. Maturę uzyskał w I Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Konarskiego w Rzeszowie w 1960 r. W tymże roku rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, które ukończył pięć lat później z wynikiem bardzo dobrym. Już w trakcie nauki uniwersyteckiej ujawnił wyraźne zainteresowanie historią prawa, zwłaszcza powszechną, uczestnicząc w seminarium prowadzonym przez doc. dr. hab. Witolda Sawickiego, wybitnego znawcy dawnego prawa, szczególnie dotyczącego niemieckiego średniowiecza. Pod Jego kierunkiem w 1965 r. przygotował pracę magisterską zatytułowaną *Zemsta legalna jako forma wymiaru sprawiedliwości w państwie niemieckim za panowania dynastii saskiej (919–1024)*. Po ukończeniu studiów w latach 1965–1967 odbył aplikację sądową i w 1967 r. złożył egzamin sędziowski.

Od października 1965 r. rozpoczął w UMCS pracę naukowo-dydaktyczną w ówczesnej Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa kierowanej przez doc. dr. hab. W. Sawickiego. Z dyscypliną tą związał się M. L. Klementowski na stałe, choć sama Katedra ulegała kolejnym przekształceniom organizacyjnym oraz personalnym. Przeszedł kolejne stopnie akademickiej kariery – od asystenta stażysty po stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS, do końca życia był zatrudniony w Katedrze Historii Państwa i Prawa. Naukowo debiutował M. L. Klementowski 45 lat temu, w 1968 r., artykułem poświęconym ograniczeniu zemsty przez prawo niemieckich pokojów ziemskich od XI w. do połowy XIII w., opublikowanym w „Annales UMCS”, a w czerwcu 1973 r. odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji UMCS obrona Jego rozprawy doktorskiej pt.

Wymiar sprawiedliwości karnej według prawa niemieckich pokojów ziemskich w XI – do połowy XIII wieku. Napisał ją pod kierunkiem doc. dr. hab. W. Sawickiego, który zmarł w maju tegoż 1973 r., a formalnie funkcję promotora przejął prof. dr hab. Jan Malarczyk. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli profesorowie Wojciech Maria Bartel z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Leszek Wirowski z Uniwersytetu Wrocławskiego.

Od lat 70. ubiegłego wieku centralnym obszarem badawczym profesora M. L. Klementowskiego pozostawały dzieje prawa karnego – zarówno materialnego, jak i procesowego epoki średniowiecza oraz początków czasów nowożytnych do XVI stulecia, zwłaszcza w państwach niemieckich, na rozległym obszarze ówczesnej Rzeszy. W tej mierze Jego studia charakteryzowały się zawsze solidną podstawą źródłową, z głębokimi analizami pokojów ziemskich (*Landfrieden*) na czele. W miarę upływu czasu M. L. Klementowski poszerzał swój krąg badawczy tak w sensie rzeczowym, jak i terytorialnym, obejmując praktycznie całą Europę. Stąd ujęcie porównawcze stało się mocną stroną Jego prac naukowych. Obok studiów *stricto* prawnokarnych, zwłaszcza w sferze średniowiecznych pojęć przestępstwa oraz kary publicznej, M. L. Klementowski zajął się problematyką gwarancji ochrony osobistej w średniowiecznych prawach europejskich. Na tym drugim polu badawczym wnikliwe i szczegółowe badania doprowadziły Go do opublikowania książki pt. *Studia nad kształtowaniem się gwarancji ochrony wolności osobistej w państwie niemieckim (X–XIV wiek)*, Lublin 1994, ss. 251, będącej rozprawą habilitacyjną. W studium tym, opartym na gruntownej bazie źródłowej, podjął problem nieopracowany w naukowej literaturze polskiej, ani obcojęzycznej, zwłaszcza niemieckiej. Przekonywająco sformułował tezę, iż początków powszechnej zasady nietykalności osobistej i innych gwarancji wolnościowych doszukać się już należy w prawie średniowiecza, a nie dopiero w doktrynach prawnych wieku Oświecenia.

Stopień naukowy doktora habilitowanego M. L. Klementowski uzyskał 30 listopada 1994 r. na podstawie uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Recenzje w przewodzie habilitacyjnym przygotowali profesorowie: Adam Lityński z Uniwersytetu Śląskiego, Kazimierz Orzechowski z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Artur Korobowicz z UMCS. Od razu dodajmy, iż w pięć lat później (od 1 października 1998 r.) dr hab. M. L. Klementowski otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS, na którym pozostawał do końca swoich dni.

Zgodnie podkreślali recenzenci dorobku naukowego M. L. Klementowskiego, iż efekty badawcze Jego studiów nad średniowiecznym prawem karnym udowodniły, że był On wytrawnym badaczem tej epoki, swobodnie poruszającym się w skomplikowanej i obszernej problematyce. Jego opracowania przynosiły

bowiem nie tylko liczne nowe ustalenia, głębokie oraz precyzyjne, poszerzające naszą znajomość ówczesnego prawa i procesu karnego, ale też zawierały wyraźne treści teoretyczne, idące w stronę syntez oraz jednoznacznych tez naukowych. Lapidarnie i celnie oceniał wartość Jego publikacji – Adam Lityński: „bez prac Klementowskiego nikt nie może dzisiaj w Polsce pisać o prawie karnym średniowiecza, niezależnie od terytorium, którym się zajmuje”. Dodać trzeba, iż rozprawy M. L. Klementowskiego, na ogół obszerne i zawsze pogłębione źródłowo, wzbudziły zainteresowanie w nauce niemieckojęzycznej i dzięki publikacjom w polskich czasopismach w języku niemieckim, jak i w „Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte” weszły do obiegu międzynarodowego.

Podjął również Profesor zagadnienia historii dawnego prawa polskiego. Początek tym zainteresowaniom dał artykuł o zniesieniu tortur w Polsce (we współautorstwie z E. Skrętowiczem) oraz interesujące prace o sądownictwie w Ordynacji Zamojskiej. Problematyce ustroju, norm prawnych i kultury prawnej regionu zamojskiego w Polsce szlacheckiej poświęcił M. L. Klementowski kolejne publikacje. Pisał, źródłowo i erudycyjnie, o wymiarze sprawiedliwości w Ordynacji Zamojskiej, o relacjach między instytucjami ordynackimi a Akademią Zamojską, jak również o sejmikach chełmskich w XVII stuleciu. Studia te, oprócz niewątpliwych wartości regionalnych, w istotny sposób wzbogaciły naszą wiedzę i mają wymiar szerszy, ogólnopolski, tak jak i instytucje prawne państwa zamojskiego stanowiły ważki fragment rzeczywistości ustrojowo-prawnej dawnej Rzeczypospolitej. Wystarczy przypomnieć Akademię Zamojską i jej rolę, zwłaszcza na wschodzie Polski, w kształceniu prawników, będącą tak długo, obok Akademii Krakowskiej, funkcjonującą szkołą wyższą. W 2002 r. ukazała się *Bazylego Rudomicza Efemeros, czyli Diariusz prywatny pisany w Zamościu w latach 1656–1672*. To duże, dwutomowe wydawnictwo źródłowe, liczące łącznie blisko 1000 stron, było efektem iście benedyktyńskiej pracy dwóch autorów: M. L. Klementowskiego (opracowanie historyczne i historyczno-prawne) oraz Władysława Frocha (przekład z języka łacińskiego i opracowanie filologiczne). „Wysilek godny podziwu i najwyższego uznania – jak pisze o nim A. Lityński – efekt naukowy poważny: wzorowo wydany ogromny diariusz, naukowo opracowany, stał się na zawsze pomnikiem prawa, polityki, obyczajów, powszechnie dostępny historykom”. Sylwetce Bazylego Rudomicza i jego działalności w Zamościu poświęcił też Profesor Klementowski różnorakie rozprawki szczegółowe.

W ostatnich latach M. L. Klementowski nadal twórczo pracował: publikował materiały nt. uprawianych przez siebie obszarów badawczych, m.in. rekapitulacyjne studium poświęcone kształtowaniu się gwarancji ochrony wolności osobistej w średniowieczu i nowożytnej Europie, czy też zajmując się ciekawą w tych czasach problematyką odpowiedzialności karnej zwierząt. Szereg Jego

opracowań o charakterze przekrojowym, dotyczących zagadnień zemsty prywatnej oraz kar publicznych, jak też studiów nad sądownictwem i prawem w Ordynacji Zamojskiej w XVI–XVIII wieku, pozostaje jeszcze w maszynopisie.

W akademickiej pracy dydaktycznej M. L. Klementowski prowadził zajęcia z powszechnej historii państwa i prawa (w swoim czasie także z historii ustroju Polski na tle powszechnym) we wszystkich formach kształcenia: od ćwiczeń poprzez wykłady do proseminariów i seminariów magisterskich. Był On nauczycielem akademickim niezwykle odpowiedzialnie traktującym swoje obowiązki dydaktyczne, rzetelnym i przyjaznym studentom, umiejętnie przekazującym młodzieży swoją bogatą wiedzę. Na swoje seminaρια przyciągał propozycjami rozległej tematyki prac magisterskich, sięgających wydarzeń XX stulecia i wiążących zagadnienia historyczno-prawne z ogólnymi dziejami państw i społeczeństw (Niemcy, Rosja sowiecka, polskie Kresy Wschodnie). Pod Jego kierunkiem zostało napisanych blisko 300 prac magisterskich. Współdziałał też z sekcją historyczno-prawną Koła Naukowego Prawników Studentów w organizacji sympozjów naukowych. Ukoronowaniem doświadczeń dydaktycznych stał się podręcznik Jego autorstwa pt. *Powszechna historia ustroju*, opublikowany w Wydawnictwie Naukowym PWN (Warszawa 2012) w ramach serii naukowej pod redakcją prof. dr. hab. Mariana Kallasa. Liczące 735 stron dzieło, mające charakter ogólnopolski, zawiera dzieje ustrojów państwowych od upadku zachodniego cesarstwa rzymskiego po system państwowy Niemiec, ZSRR i Francji po II wojnie światowej. Obejmuje terytoria Francji, Anglii, Niemiec, w tym Prus i Austrii, Rosji oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki, a także ekspansji kolonialnej tych mocarstw. Cechuje je ujęcie instytucjonalne, łącznie z przedstawieniem dynamicznego rozwoju historycznego, oparcie treści na wynikach najnowszych ustaleń naukowych, a także należyte ujęcie problematyki państwa konstytucyjnego i reżimów totalitarnych w XX w. Dzięki temu podręcznik ten spotkał się z dobrą oceną i życzliwym przyjęciem w środowisku historyków ustroju i prawa. Nie bez podstaw można sądzić, iż zajmie on należne mu, istotne miejsce w kanonie książek akademickich.

Profesor Klementowski prowadził też seminarium doktorskie. W jego ramach był promotorem czterech rozpraw, a sfinalizowania kolejnej, piątej, już pozytywnie zrecenzowanej, niestety, nie doczekał.

Łącznie w dorobku naukowym pozostawił blisko 50 prac naukowych, co stanowi dorobek znaczący, biorąc pod uwagę wieloletnie problemy zdrowotne i związane z tym liczne przeciwności losu w toku czynnej pracy zawodowej. Za swą działalność odznaczony został Brązowym Krzyżem Zasługi (1983), a następnie Krzyżem Złotym (1987), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2013), jak też Złotą oraz Honorową Odznaką Centralnego Związku Spółdzielczości Budownictwa Mieszkaniowego.

Z końcem roku akademickiego 2012/2013 Profesor Marian Lech Klementowski przeszedł na zasłużoną emeryturę, nie zrywając jednak więzi z UMCS i Katedrą Historii Państwa i Prawa. Miał zaplanowane zajęcia dydaktyczne w Katedrze Powszechnej Historii Prawa, projektował też dalszą opiekę nad doktorantami oraz własne prace badawcze. Niestety, nagle zakończył życie 27 listopada 2013 r.

Przygotowywany niniejszy tom studiów pomyślany został jako Jubileuszowy – na 70-lecie Urodzin, a stał się tomem poświęconym pamięci wybitnego historyka prawa, cenionego nauczyciela akademickiego, naszego Drogiego Kolegi oraz Współpracownika, człowieka wielkiej szlachetności i życzliwości.

Tomem niniejszym chcemy uczcić drogę życiową Zmarłego, trudną, ale bogatą w osiągnięcia naukowe i dydaktyczne. Niech ten zbiór prac będzie również trwałym wyrazem pamięci środowiska, w którym żył i pracował Profesor Klementowski oraz dowodem należnego Mu od nas uznania za wszystkie dokonania w Jego prawie 50-letniej działalności akademickiej.

Wojciech Witkowski